

ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

APPLICATION OF COMPETENCE APPROACH IN TRAINING FUTURE SPECIALISTS IN PRESCHOOL EDUCATION

Стаття присвячена висвітленню основних аспектів застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти. Виявлено, що серед принципів професійного розвитку майбутніх фахівців дошкільної освіти найважливішим вважається застосування компетентнісного підходу до формування професійної компетентності, що означає безпосередній перехід до кваліфікації у ході реалізації освітнього процесу. Встановлено, що сучасний компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти передбачає цілеспрямовану націленість процесу підготовки таких фахівців на формування професійних компетентностей як інтегрованої характеристики, що визначає здатність використовувати знання та досвід для вирішення професійних завдань, що виникають у реальних ситуаціях професійно-педагогічної діяльності. З'ясовано, що професійну компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти можна розглядати не тільки як когнітивний елемент педагогічної компетентності, а як основу культури професійного мислення, свідомості та впевненості в собі. Визначено, що для впровадження компетентнісного підходу в освітній процес майбутніх фахівців дошкільної освіти для підвищення у перспективі ефективності їх професійної діяльності необхідно відзначити сутність компетентнісного підходу, яка базується на галузевому стандарті вищої освіти щодо підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти. Виявлено, що визначено, що основу компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти формують інтегральна, загальні та фахові компетентності. З'ясовано, що усі структурні компоненти компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти спрямовані на формування практичної діяльності такого фахівця, особливо його вмінь розв'язувати конкретні педагогічні ситуації. Встановлено, що процес формування професійних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти має базуватися на практичному характері педагогічної діяльності. Виявлено, що на основі застосування компетентнісного підходу майбутнім фахівцям дошкільної освіти надаються практичні можливості отримати соціальний досвід і реалізувати свої освітні амбіції під час навчання.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, майбутній фахівець дошкільної освіти, освітній процес, компетентність.

The article is devoted to highlighting the main aspects of the application of the competence approach in the professional training of future specialists in preschool education. It has been found that among the principles of professional development of future specialists in preschool education, the most important is the application of a competence-based approach to the formation of professional competence, which means a direct transition to qualification in the course of the educational process. It has been established that the modern competence-based approach to the professional training of future preschool education specialists involves the purposeful focus of the training process of such specialists on the formation of professional competencies as an integrated characteristic that determines the ability to use knowledge and experience to solve professional problems that arise in real situations of professional and pedagogical activity. It has been found that the professional competence of a future preschool education specialist can be viewed not only as a cognitive element of pedagogical competence, but also as the basis of a culture of professional thinking, consciousness and self-confidence. It has been determined that in order to implement a competence-based approach in the educational process of future specialists in preschool education in order to increase the effectiveness of their professional activities in the future, it is necessary to note the essence of the competence-based approach, which is based on the industry standard of higher education for the training of a future specialist in preschool education. It is found that it is determined that the basis of the competencies of a future specialist in preschool education is formed by integral, general and professional competencies. It has been found that all the structural components of the competencies of a future preschool education specialist are aimed at shaping the practical activities of such a specialist, especially his/her skills in solving specific pedagogical situations. It has been established that the process of forming professional competencies of future specialists in preschool education should be based on the practical nature of pedagogical activity. It has been found that, based on the application of the competence approach, future specialists in preschool education are provided with practical opportunities to gain social experience and realize their educational ambitions during their studies.

Key words: institution of preschool education, future specialist of preschool education, educational process, competence.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.23>

Горопаха Н.М.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені професора Т.І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету

Кричківська О.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри освітології та педагогіки
Західноукраїнського національного університету

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку системи вищої освіти України характеризується інноваційним пошуком найбільш ефективних шляхів впливу на підвищення якості професійної освіти. Тому підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності має ґрунтуватися

на компетентнісному підході. Особливістю професійно-педагогічної діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти має бути те, що незмінні вимоги та характеристики таких фахівців повинні збагачуватися певними особливостями професійної діяльності: віковими особливостями дітей дошкільного

віку, деталями організації діяльності та деталями взаємодії. Структура професійної діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти повинна визначатися організаційно-управлінськими умовами для успішного виховання та соціалізації дітей дошкільного віку.

Проблема компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти має бути пов'язана з високими вимогами до такого процесу, оскільки завдання сучасної вищої освіти передбачають значне посилення самостійної та продуктивної діяльності здобувачів освіти – майбутніх фахівців дошкільної освіти, а також розвиток їх особистісних якостей і творчих здібностей. З огляду на те, питання застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти є особливо актуальними та виступають предметом цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі питання застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти лежать в основі досліджень багатьох науковців, зокрема ґрунтовні дослідження у цьому напрямку здійснювали та продовжують здійснювати Г. Беленька, О. Бобирева, І. Жадленко, Д. Коврей, І. Коновальчук, Р. Найда та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість робіт, присвячених проблемам застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти, узагальнені особливості такого процесу не розглядалися, тому цей аспект потребує розробок.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення основних аспектів застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науці реалізація компетентнісного підходу базується на визнанні того, що прогрес відбувається на рівні особистісного розвитку. Сучасна концепція педагогічної освіти базується на ідеях розвитку та саморозвитку персоналу в освітніх закладах, а також тематиці навчальних програм. Тому серед принципів професійного розвитку майбутніх фахівців дошкільної освіти найважливішим вважається застосування компетентнісного підходу до формування професійної компетентності, що означає безпосередній перехід до кваліфікації у ході реалізації освітнього процесу. Це дозволить формувати навички, які дають можливість вносити зміни до професійної діяльності внаслідок соціально-економічних змін та динаміки ринку праці відповідно до положень концепції Болонського процесу.

З огляду на те, оскільки Болонський процес вимагає послідовного розуміння змісту та рівнів

навичок у всіх програмах у країнах-учасниках, існує велика потреба описати риси характеру майбутніх фахівців дошкільної освіти з точки зору компетентнісного підходу. Однак варто зауважити, що опис рис характеру майбутніх фахівців дошкільної освіти з точки зору компетентнісного підходу та визначення методів формування цих якостей донині залишається одним із тактичних завдань педагогічних досліджень.

Щоб підготувати компетентного фахівця дошкільної освіти, потрібно формулювати певний рівень компетенцій, які знадобляться для подальшої професійної діяльності. Процес розвитку професійної компетентності ніколи не є завершеним і повинен постійно вдосконалюватися. Тому в сучасних дослідженнях часто використовується компетентнісний підхід до характеристики професійно-педагогічної діяльності, який передбачає цільову спрямованість процесу підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти на формування професійної компетентності як інтегрованої характеристики, що визначає здатність вирішувати професійні завдання, використовуючи знання, досвід, цінності та особистісні схильності.

Сучасний компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти передбачає цілеспрямовану націленість процесу підготовки таких фахівців на формування професійних компетентностей як інтегрованої характеристики, що визначає здатність використовувати знання та досвід для вирішення професійних завдань, що виникають у реальних ситуаціях професійно-педагогічної діяльності.

Якщо розглянути аналіз досліджуваної проблеми, то стає зрозумілою проблема формування професійних компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти, адже під професійними компетентностями доцільно розуміти професійну підготовку та здатність суб'єкта праці виконувати завдання та обов'язки повсякденної діяльності.

Професійну компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти можна розглядати не тільки як когнітивний елемент педагогічної компетентності, а як основу культури професійного мислення, свідомості та впевненості в собі. Професійна компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти, який навчатиме дітей дошкільного віку, повинна охоплювати такі види: оздоровчо-профілактична, діагностико-прогностична, навчально-розвивальна, методична, виховна, комунікативна, організаційно-педагогічна, контрольна, просвітницька, самовдосконалення. Крім наявності позитивних світоглядних настанов і розвитку певних особистісно та професійно важливих якостей особистості, від майбутнього фахівця дошкільної освіти вимагається також наявність професійних знань і умінь [1].

Для узагальнення моделі професійної компетентності майбутнього фахівця дошкільної освіти доцільно виділили три групи показників: показники діяльності, психолого-особистісні показники та показники результативності. Показники діяльності визначаються двома блоками знань і вмінь майбутнього фахівця дошкільної освіти: функціональним і специфічним. Психолого-особистісні показники визначають систему морально-ціннісних орієнтацій, стиль діяльності майбутнього фахівця дошкільної освіти. Щодо показників результативності майбутнього фахівця дошкільної освіти, то не менш важливими є конкретні педагогічні уміння, оскільки це базова структура компетентності. При цьому враховуються специфічні педагогічні вміння, тобто вміння бути джерелом знань; вміння будувати процес засвоєння знань інших; здатність до розвитку різноманітних якостей особистості; знання спілкування, мови, тексту та жанру [4].

Головною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісна підготовка, спрямована на підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти, яка забезпечує не лише міцну базу знань дослідницького та практико-орієнтованого характеру, а й органічне поєднання розвитку морального характеру та моральної особистості [2].

У результаті аналізу проблеми компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти виявлено, що певні питання перебувають у центрі уваги сучасних дослідників. Так, аналіз сучасних наукових досліджень показує, що на сьогодні існують напрацювання щодо реалізації діяльнісного підходу, який передбачає орієнтацію на розвиток творчого потенціалу особистості і дозволяє врахувати індивідуальні особливості кожного здобувача вищої освіти, оскільки вони включені в діяльність для самореалізації та розвитку особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Крім того, для впровадження компетентнісного підходу в освітній процес майбутніх фахівців дошкільної освіти для підвищення у перспективі ефективності їх професійної діяльності необхідно відзначити сутність компетентнісного підходу, яка базується на галузевому стандарті вищої освіти щодо підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Професійна компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти дає можливість формувати різноманіття фахових компетентностей, оскільки зумовлює їх інтегративний характер. Так, фахові компетентності включають теоретичні знання, практичні навички та навички прийняття рішень для вирішення навчальних завдань. Когнітивна, операційна та аксіологічна природа професійної компетентності визначає компетентнісний склад поняття. Вважаємо, що традиційний підхід до реалізації методики навчання майбутніх

фахівців дошкільної освіти потребує перегляду та логічного впорядкування з точки зору особистісних структур і завдань. Іншими словами, здобувачі вищої освіти як майбутні фахівці дошкільної освіти повинні розвивати новий тип практико-орієнтованого педагогічного мислення, заснованого на синтезі знань, не звертаючись до готових шаблонів.

Так, на рис. 1 представлено структуру компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти, де визначено, що основу компетентностей такого фахівця формують інтегральна, загальні та фахові компетентності.

Важливим блоком компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти є фахові компетентності, які визначають спеціальні навички, якими він повинен володіти. Ці компетентності визначають успішність майбутнього фахівця дошкільної освіти у навчанні. Формування цих компетентностей сприяє самореалізації та конкурентоспроможності такого фахівця на ринку праці та робить процес індивідуального професійного розвитку цілісним і системним. Враховуючи те, що в процесі професійної діяльності майбутні фахівці дошкільної освіти повинні володіти як загальними, так і фаховими компетентностями, тому модель майбутнього фахівця дошкільної освіти повинна мати як загальні, так і фахові компетентності. Тому, виходячи з кваліфікаційної характеристики майбутнього фахівця дошкільної освіти, визначеної в стандарті вищої освіти щодо підготовки за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», визнано за необхідне виділити фахові компетентності, що характеризують підготовку фахівців у такому професійному спрямуванні (рис. 1).

Усі структурні компоненти компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти спрямовані на формування практичної діяльності такого фахівця, особливо його вмінь розв'язувати конкретні педагогічні ситуації. Професійна готовність майбутнього фахівця дошкільної освіти, тобто загальна здатність мобілізувати наявні знання, досвід, особистісні та соціальні якості та цінності, набуті в процесі педагогічної діяльності і складає професійну компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Інтегральна, загальні та фахові компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти формуються на ранніх етапах навчання. Так, здобувачі вищої освіти набувають досвіду навчальної та пізнавальної діяльності. Цей досвід доповнюється відповідними вправами, метою яких є дати здобувачам вищої освіти зрозуміти цілісне уявлення про сучасну систему освіти та процес підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти як основні теми освітнього процесу у закладі вищої освіти.

При підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти необхідно враховувати цілісність навчального плану дошкільної освіти, яка згідно із Законом

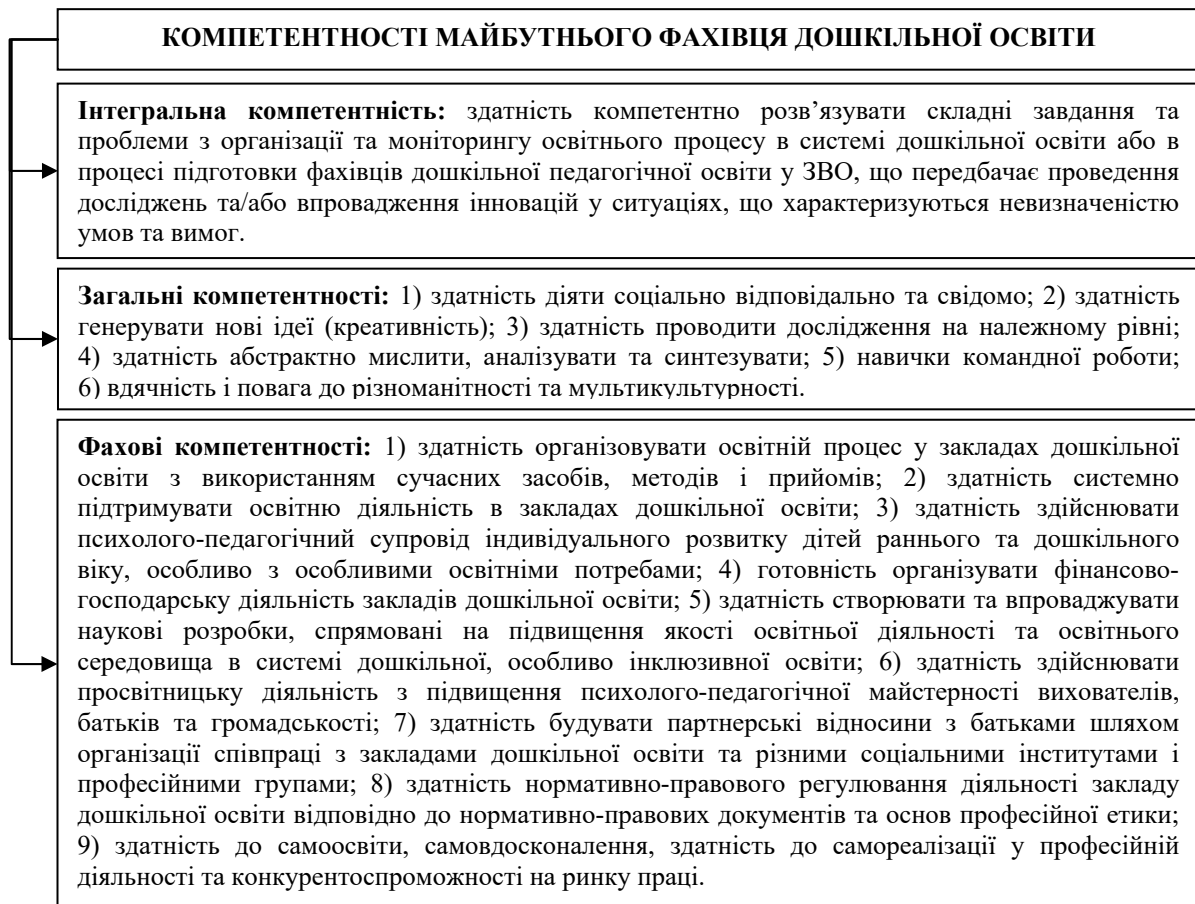

Рис. 1. Компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти

Джерело: сформовано на основі [8].

України «Про дошкільну освіту» має бути спрямована насамперед на забезпечення всебічного розвитку дитини, та визначається талантами, нахилами, здібностями, особистісними, психічними та фізичними особливостями, а також культурними потребами дитини дошкільного віку, а також на формування у дітей дошкільного віку моральних норм, набуття соціального життєвого досвіду [6].

Доцільно відзначити, що важливим завданням професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти є набуття кожним здобувачем вищої освіти професійних компетентностей, особистісних якостей, необхідних для роботи з дітьми дошкільного віку та сенсу педагогічної діяльності.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що майбутній фахівець дошкільної освіти повинен стимулювати процес розвитку дитини дошкільного віку. Так, майбутнім фахівцям дошкільної освіти рекомендується створювати освітній простір, який відповідає цінностям людської філософії та педагогіки. Це передбачає сформованість гуманістичних цінностей, особистісну зрілість, широкий світогляд, високий рівень освіченості, а також практичне вміння будувати освітнє середовище, співвідносно певним цінностям і, зокрема,

інтегративним зв'язкам з дітьми дошкільного віку, які базуватимуться на партнерстві, здатності зрозуміти себе та інших, здатності зрозуміти конкретні обставини існування кожної дитини. Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти повинна базуватися на цілісній філософії розвитку особистості в дитинстві. Сучасна дошкільна освіта потребує розвитку у майбутніх фахівців дошкільної освіти рефлексивних умінь. Такий фахівець повинен вміти наголошувати і розкривати вікові та індивідуальні особливості розвитку дитини дошкільного віку, а також організаційно-практичні особливості освітнього процесу в різних групах закладу дошкільної освіти [7].

Процес формування професійних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти має базуватися на практичному характері педагогічної діяльності. Важливу роль у формуванні поняття професійної компетентності відіграють загальні та специфічні характеристики педагогічної діяльності. Реалізація змісту професійних компетентностей у діяльності майбутнього фахівця дошкільної освіти повинна здійснюватися через компетентнісні компоненти. Якісні показники компетентності мають формуватися в процесі

цілеспрямованої та систематичної роботи, предметом якої є сам освітній процес. Характеристика галузі дошкільної освіти визначає змістове наповнення структури компетентнісного компонента. Тому реалії сучасних соціальних наративів вимагають впровадження модернізованих та інноваційних технологій для співпраці зі здобувачами вищої освіти, тобто майбутніми фахівцями дошкільної освіти та розвитку їх як конкурентоспроможних професіоналів [5].

Слід підкреслити, що професійна діяльність майбутнього фахівця дошкільної освіти має свої особливості, оскільки педагог часто занурюється в «соціум дошкільнят», який характеризується певним емоційним фоном напруги, роздратування та перенасичення. Від такого фахівця багато в чому залежить психологічний клімат групи, емоційний комфорт кожної дитини, характер взаємовідносин між дітьми та індивідуальна успішність дітей у діяльності. З цієї причини необхідно приділяти велику увагу питанням формування особистості та розвитку професійних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти [3].

Так, майбутній фахівець дошкільної освіти має бути компетентним, конкурентоспроможним, мобільним і творчим професіоналом. Тому першочергове значення у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти має формування професійних компетентностей, здатність фахівця на основі набутих професійних знань і вмінь вирішувати різноманітні завдання в рамках професійної діяльності закладу освіти. Тобто це формування навичок, які будуть інтегровані в розвиток особистих і професійних якостей (любов до дітей, доброзичливість, дисциплінованість, вимогливість, толерантність, комунікабельність тощо).

Вивчаючи потенціал компетентнісного підходу, доцільно відзначити, що він є принциповим орієнтиром у пошуку шляхів формування професійних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти. У методичному контексті потрібно виходити з того, що такий підхід має стати основою процесу формування професійної компетентності, оскільки дає можливість створити цілісне та інтегроване уявлення про діяльність майбутнього фахівця дошкільної освіти. Через їх впровадження в освітній процес можна реально підвищити якість освіти та запровадити інноваційні технології.

Висновки. Таким чином, в результаті проведених досліджень розкрито основні аспекти застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Виявлено, що на основі застосування компетентнісного підходу майбутнім фахівцям дошкільної освіти надаються практичні можливості отримати соціальний досвід і реалізувати свої освітні амбіції під час навчання. З його допомогою можна сформувати професійно важливі риси характеру, відповідні поняття та цілісне професійне мислення майбутнього фахівця дошкільної освіти. З методологічної точки зору компетентнісний підхід дає можливість кожному майбутньому фахівцю дошкільної освіти навчитися ставити реальні завдання та мобілізувати свої зусилля на їх виконання, тим самим підвищуючи власну готовність до якісного виконання завдань, що виникають у професійній діяльності в закладі дошкільної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беленька Г. В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки: дис. докт. пед. наук: 13.00.08. К., 2012. 493 с.
2. Жадленко І. О. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2017. 282 с.
3. Коврей Д., Бобирєва О. Фахова компетентність майбутніх вихователів: теоретичні підходи до її формування на засадах компетентнісного підходу. *Social Work and Education*. 2021. Vol. 8, №. 4. P. 505–514.
4. Коновальчук І. І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти на засадах компетентнісного підходу: теоретичний аналіз. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2015. Вип. 764. С. 65–72.
5. Найда Р. Г. Формування професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО у процесі вивчення фахових дисциплін. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 4 (6). С. 141–149.
6. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07.2001 № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
7. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 року № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
8. Стандарт вищої освіти. Другий (магістерський рівень) вищої освіти. Ступінь «магістр». Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 012 «Дошкільна освіта»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 р. № 572. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>